

Корольчук Віктор Володимирович,
провідний науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та захисту
прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Перехід від адміністративно-командної системи до ринкових методів управління соціально-економічними процесами в Україні супроводжується низкою негативних явищ, серед яких не останнє місце займає збільшення питомої ваги суспільно-небезпечних діянь у сфері економіки. В першу чергу до них необхідно віднести такі діяння як: фіктивне підприємництво; легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; порушення законодавства про бюджетну систему України; ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів; порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів; незаконну приватизацію державного, комунального майна тощо.

Чверту частину від офіційного ВВП України, або 846 млрд гривень, становлять тіньові операції. Такі перші результати дослідження стану тіньової економіки в Україні, що провела компанія Ernst & Young за підтримки Mastercard у рамках укладеного Меморандуму про співробітництво з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Національним банком України та Державною службою статистики України [1].

Органи державної влади, суспільство в цілому бачать загрозу у Тіньовому секторі економіки України (Далі – ТСЕУ). Для зниження його рівня прийнято чимало законодавчих та інших нормативних актів. Проведено значну реорганізацію правоохоронних органів, в результаті якої створено Бюро економічної безпеки України. Здійснено також низку організаційних заходів у митній службі, судовій системі і прокуратурі з метою підвищення ефективності функціонування цих структур. Тривають адміністративна та судова реформи.

І все ж досягнуті результати не можна вважати достатніми, оскільки більшість організаційно-правових заходів скеровано на подолання наслідків, а не причин існування і розвитку тіньової економіки.

Кримінально-правові та кримінологічні аспекти вчинення злочинів у сфері економіки висвітлювались у роботах знаних вчених-юристів та науковців країн Ю.В. Александрова, П.П. Андрушко, О.М. Бандурки, Ю.В. Бауліна, А.І. Берлача, І.Г. Богатирьова, П.А. Вороб'я, В.О. Глушкова, Н.О. Гуторової, І.М. Даньшина, Н.П. Дригваля, О.О. Дудорова, О.М. Джужі, А.П. Закалюка, О.Г. Кальмана, М.І. Камлика, І.І. Карпеця, Я.Ю. Кондратьєва,

М.Й. Коржанського, О.Є. Користіна, О.М. Костенко, Н.Ф. Кузнецової, Г.А. Матусовського, М.І. Мельника, П.П. Михайленка, А.А. Музики, В.О. Навроцького, Ю.В. Опалинського, В.І. Осадчого, В.М. Поповича, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.П. Тихого, А.М. Трайніна, І.К. Туркевич, В.І. Шакуна, Ю.С. Шемшученка, С.С. Чернявського, А.М. Яковлева, С.С. Яценка та інших.

Сьогодні проблемами нової української влади є виведення економіки із тіні та подолання криміналізації суспільного життя, від розв'язання яких безпосередньо залежить формування громадянського суспільства і побудова правової держави, їх соціально орієнтованої народної економіки та досягнення на цій основі сталого економічного розвитку і сучасних європейських соціальних стандартів життя всього населення.

Аналіз такого соціально-економічного явища як тіньовий сектор економіки повинен базуватися на виявленні механізму його розвитку і встановленні системи кількісних вимірів його динамічного процесу. Як вважають А. Калина, М. Конєва і В. Яценко, економічний аналіз – це прикладна наука, що являє собою систему спеціальних знань, які дозволяють оцінити ефективну діяльність того чи іншого суб'єкта ринкової економіки [2]. До основних напрямів економічного аналізу відносяться: формування системи показників, що характеризують роботу об'єкта аналізу; якісний аналіз явища, що вивчається; кількісний аналіз явища, що вивчається; оформлення висновків і рішень, що витікають з результатів аналізу [3].

Характерною рисою сучасного науково-технічного прогресу є перехід від якісного аналізу процесів до цілеспрямованого синтезу і управління ним. При цьому підвищуються вимоги до точності аналізу пропорцій реальних структур об'єктів управління, комплексного визначення параметрів процесів, що в них протікають.

Проблема точності вимірювання існує і у праві. Так, темпи росту економічної злочинності значно випереджають динаміку її реєстрації. Офіційна статистика не дозволяє одержати достовірні дані про її реальний стан і структуру головним чином через високий рівень латентності злочинів, а також «розмитість» самого об'єкта спостереження. Окремі суспільно небезпечні діяння (здебільшого) залишаються поза «зоною досяжності» правоохоронних органів. Йдеться про кримінальне банкрутство, хабарництво та інші злочини, рівень латентності яких доволі значний. Таким чином, необхідні розробка та здійснення кримінологічних заходів загальної і спеціальної профілактики тіньових проявів, створення економічних передумов та відповідних організаційно-технічних, інформаційно-технологічних і правових механізмів протидії тінізації економічних відносин. Кримінально-правова та кримінологічна розробка проблем тіньової економіки має бути поєднана з глибоким вивченням її передумов, проявів та негативних наслідків.

Отже під час дослідження механізмів розвитку тіньового сектора економіки необхідно піднімати проблему проведення аналізу історичних джерел його виникнення і подальших етапів вивчення самого поняття, аналізу динаміки об'єкту дослідження, аналізу його функціонування і конкретних механізмів його легалізації, а також збереження зацікавленості деяких представників владних структур нової держави в існуванні тіньових економічних відносин, що і привело до тотальної тінізації економіки України, аналізу способів вчинення окремих економічних злочинів (ухилення від сплати податків, нелегальне виробництво товарів і послуг, тіньовий бартер, відмивання коштів та інше), дослідження механізмів розвитку тіньового сектора економіки України з характеристикою ознак окремих його елементів та показників, які можна вирахувати не прямими, а побічними методами співвідношення у різні проміжки (інтервали) часу, що дають характеристику його динаміки, дослідити можливість управління процесом зменшення тіньової економіки за наявності теоретичної моделі та математичної модель детінізації особистих доходів громадян та зробити аналітичну оцінку величини критеріїв отримання доходів.

Таким чином, враховуючи достатню кількість досліджень щодо питань, пов'язаних з ТСЕ, механізмом його розвитку можна зробити висновок, що використовуючи сучасну методологію можливо виявити закономірності механізму існування і розвитку ТСЕ, та ввести параметри щодо його оцінки.

Список використаних джерел

1. Тіньова економіка в Україні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaeye-v-tini>.
2. А. В. Кулик Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Київ: ДП «Вид дім «Персонал», 2018. 452 с.
3. Калина А.В., Конєва М.І., Ященко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- и макроуровни): Учеб.-метод. пособие. 3-е изд., перераб. и доп. Киев: МАУП, 2003. 416 с.
4. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки. Ірпінь: Академія ДПС. України, 2001. 523 с.
5. Турчинов О. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. Київ: Артєк, 1995. 300 с.